

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Realismus H. Kissingera – teorie a vliv na praxi
americké zahraniční politiky**

Kamila Kalodová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Realismus H. Kissingera – teorie a vliv na praxi
americké zahraniční politiky**

Kamila Kalodová

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Děkuji touto cestou panu PhDr. Pavlovi Hlaváčkovi, Ph.D. za podnětné rady, trpělivost a odbornou péči během psaní této bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	6
1 Úvod do teoretického přístupu realismu.....	11
1. 1 Realistické přístupy významných myslitelů	11
1. 2 Základní předpoklady realistického přístupu.....	13
2 Henry Kissinger jako akademik	16
2. 1 Student na Harvardu	16
2. 2 Pohled na historii	17
2. 3 Povaha státnického umění	18
2. 4 Rovnováha moci jako nástroj pro udržení míru	20
3 Henry Kissinger jako politik.....	23
3. 1 Otevření se Čínské lidové republice a vytvoření trojúhelníkové diplomacie.....	23
3. 1. 1 Uvolňování napětí a politika détente	23
3. 1. 2 Uvažování o spolupráci mezi Washingtonem a Pekingem	23
3. 1. 3 Tajná cesta Kissingera do Pekingu	27
3. 1. 4 Koncept trojúhelníkové diplomacie.....	28
3. 2 Podílení se na ukončení války ve Vietnamu	31
3. 2. 1 Americká strategie ve válce ve Vietnamu.....	31
3. 2. 2 Nixonova doktrína	32
3. 2. 3 Prostředky, které měly vést k ukončení války	34
3. 2. 4 Neúspěch Pařížské mírové smlouvy	36
3. 2. 5 Postupné zničení režimu Jižního Vietnamu a porážka Spojených států	37
4 Porovnání Kissingera akademika a politika	40
4. 1 Zhodnocení zahraniční politiky	40
4. 2 Paralely 19. století a politiky Kissingera	42
ZÁVĚR.....	44
SEZNAM LITERATURY	48
1 Primární zdroje	48
2 Sekundární zdroje.....	48
2. 1 Monografie, sborníky a články ve sbornících.....	48
2. 2 Články v odborných časopisech	50
2. 3 Online zdroje	51
RESUMÉ.....	53

ÚVOD

V rámci mé bakalářské práce se budu věnovat realismu Henryho Kissingera a zanalyzuji, zda jeho realistické myšlenky měly na praxi zahraniční politiky Spojených států určitý vliv. Je vnímán jako jeden z představitelů klasického realismu (Drulák 2003: 148). Narodil se v bavorském Fürthu jako Heinz Alfred Kissinger. Jeho otec byl gymnaziálním učitelem a jeho matka pocházela z prosperující obchodnické rodiny. Chvíli před vypuknutím druhé světové války se jeho židovská rodina rozhodla opustit zemi a emigrovala do Spojených států, kde vystudoval střední a vysokou školu. Poté bojoval ve druhé světové válce za Spojené státy a úspěšně sloužil u armádní kontrarozvědky. Zde získal bohaté zkušenosti týkající se místní samosprávy, hospodářské obnovy, politického organizování a civilně-vojenských vztahů. Tyto zkušenosti mu pomohly v přijetí na Harvardovu univerzitu (Suri 2008). Harvard absolvoval s vyznamenáním a doktorát obdržel v roce 1954. Jeho hlavními obory se stala historie, filozofie a politologie. Až do konce šedesátých let působil na Harvardu jako profesor dějin diplomacie a politologie (Kissinger 2009: 411).

Na počátku jeho politické kariéry, konkrétně v roce 1955, působil jako poradce miliardáře a pozdějšího viceprezidenta Nelsona Rockefellerera (Kissinger 2006: 13). Prezident Richard Nixon si v roce 1969 zvolil Kissingera jako svého bezpečnostního poradce. Totožnou funkci vykonával i za funkčního období prezidenta Geralda Forda, a to až do listopadu roku 1975. 22. září 1973 jej prezident Nixon jmenoval ministrem zahraničních věcí USA a tuto funkci zastával do ledna 1977. Během osmi let, od roku 1969 do roku 1977, patřil mezi přední kormidelníky americké zahraniční politiky (Kissinger 1999: 945).

Cílem mé práce bude sledovat Kissingerův náhled na realistické teorie v období jeho studií na Harvardu a porovnat je s politickými kroky, které

aplikoval v období své reálné politiky, jako poradce pro národní bezpečnost, respektive ministr zahraničí USA. Budu tedy pozorovat jeho realistický myšlenkový vývoj, a zanalyzuji, jak se jeho realistické smýšlení postupem času měnilo. Budu se snažit zaznamenat, zda se pojetí realismu Kissingera z období jeho studií na Harvardu odrazilo v jeho působení ve vrcholných funkcích spjatých s americkou zahraniční politikou. Taktéž budu zkoumat, zda jeho realistické smýšlení dokázalo ovlivnit politické směřování USA v sedmdesátých letech.

Výzkumná otázka tedy zní: „Vyskytují se ve vrcholné politice Kissingera myšlenky a postupy, které zastával na akademické půdě?“ V empirické části proto budu sledovat, zda Kissinger v období vykonávání funkcí ve vrcholné politice souhlasil s myšlenkami a obsahem svého prvního díla Obnovení světového řádu, které napsal v době vysokoškolských studií, a kterému se budu věnovat v teoretické části.

Abych zkonkretizovala předchozí odstavec a osvětlila čtenáři obsah výše zmíněné výzkumné otázky, tak pojmem „Kissinger akademik“ míním to období, kdy Kissinger působil jako student na Harvardově univerzitě, tj. od roku 1947 do roku 1954. Pojmem „Kissinger politik“ mám na mysli období od roku 1969, kdy se stal předsedou Rady pro národní bezpečnost v Nixonově administrativě, až do roku 1977, kdy končí ve funkci 56. ministra zahraničí USA. Přechodná etapa mezi lety 1954 až 1969 se nese ve znamení propojení obou polarit výzkumné otázky. Kissinger působil od roku 1954 až do konce šedesátých let jako profesor na oddělení katedry politologie Harvardovy univerzity. V letech 1955 až 1968 pracoval jako poradce pro různé americké vládní činitele, za vlády Dwighta Eisenhowera, Johna Kennedyho a Lyndona Johnsona (Kissinger 1999: 945).

V teoretické části se budu dále zabývat obecnou teorií realismu a vysvětlím, na jakých principech tento přístup ke studiu mezinárodních vztahů stojí a jací myslitelé se podíleli na teoretických základech tohoto myšlenkového proudu. V této části se budu snažit především o zachycení Kissingerovo smýšlení o světovém řádu předtím, než vstoupil do politiky. V této části budu čerpat především z jeho knihy *Obnovení světového řádu*, kterou napsal v době, kdy ještě nebyl aktivně spojen s politickým děním ve Spojených státech. Kniha vznikla v rámci Kissingerovy disertační práce v roce 1954. Poprvé byla vydána v roce 1957. V této knize se zabývá otázkou míru a aplikuje historický mezinárodní systém z let 1812 až 1822 na současný mezinárodní systém, ve kterém působil. Z tohoto spisu se pokusím vyzkoumat jeho přístup k mezinárodním vztahům. V této pasáži budu dále čerpat z odborných článků autorů, kteří se touto problematikou zabývají.

Nejprve se budu věnovat Kissingerovým studiím na Harvardu a napíši, kdo a jak jej zde ovlivnil v jeho následující akademické a politické kariéře. Zásadní pro pochopení uvažování Kissingera je porozumění jeho pohledu na historii. Sám totiž vychází z historických zkušeností, které aplikuje na nynější dění ve světě. Používal historický přístup ke studiu diplomacie. Jeho hlavní politická snaha spočívala v návrhu mezinárodního řádu, který by mohl kombinovat flexibilitu a myšlenkovou variabilitu devatenáctého století ke změněným okolnostem dvacátého století. Dále se budu věnovat povaze státnického umění, kterému Kissinger ve své disertační práci věnoval celou kapitolu. Zamýšlel se nad tím, jaké vlastnosti a schopnosti by měl mít ideální státník, který usiluje o bezpečnost vlastního národa. Taktéž se budu věnovat koncepci rovnováhy moci, jež je dle Kissingera základním kamenem k naplnění cílů, které budou formovat americkou historii, a která slouží k udržování světového míru. Ve svých teoriích se zabíral úlohou diplomacie, avšak sám pochopil, že

diplomacie může v určitých situacích selhat. Pokud se aktéři neshodují v základních otázkách, je velmi obtížné nalézt diplomatické řešení.

Empirická část bude věnována jeho vlivu na americkou zahraniční politiku. V této části se budu zabývat Kissingerovo participací při řešení stěžejních zahraničních otázek. Tato etapa je charakteristická pro zásadní témata americké diplomacie, konkrétně urovnáním vztahů s Čínou a ukončením války ve Vietnamu. První případová studie v rámci této části bude určena tématu o jeho roli v urovnání čínsko-amerických vztahů. Tuto případovou studii jsem si zvolila z důvodu, jelikož náprava vztahů s Čínskou lidovou republikou byla významným politickým tahem z pozice Spojených států. Navázání vztahů s Čínou mělo za následek tvorbu tzv. trojúhelníkové diplomacie, díky které dokázaly Spojené státy oslabit postavení Sovětského svazu a taktéž posílit svou pozici na politické scéně. Trojúhelníková diplomacie přispěla k nastolení rovnováhy moci a k zapojení Číny do mezinárodních institucí, aniž by se narušila nezávislost Tchaj-wanu. Dále se budu věnovat případové studii o jeho participaci při ukončení války ve Vietnamu. Tato událost byla spojena s jeho souhlasem bombardování Kambodži, za což je mnohými kritizován, ačkoliv získal Nobelovu cenu za podílení se na ukončení vietnamské války.

V těchto významných amerických strategiích zahraniční politiky hrál hlavní roli. Proto je také považován za významného amerického politika, který se výrazně podílel na spoluvytváření americké zahraniční politiky zejména v sedmdesátých letech. Z toho důvodu se budu těmito tématy ve své práci primárně zabývat. V této části popíši zahraniční politiku Kissingera za období jeho funkce poradce pro národní bezpečnost a za období funkce ministra zahraničí.

V závěrečné části práce se pokusím porovnat jeho studentské realistické ideje v kontrastu s jeho reálnou politikou poradce národní bezpečnosti, respektive

ministra zahraničí USA. Zjistím, zda se tyto teorie odrážely v realitě americké zahraniční politiky prostřednictvím jeho politických činů, a zda se jeho realistické myšlení v průběhu jeho působení v politice nějakým způsobem měnilo. Posoudím, zda jeho teoretické pojetí diplomacie odpovídalo jeho vlastní praxi při vykonávání funkce významného státníka Spojených států. V závěru shrnu nejdůležitější aspekty mé práce a pokusím si odpovědět na výzkumnou otázku.

1 Úvod do teoretického přístupu realismu

1. 1 Realistické přístupy významných myslitelů

Prvotní myšlenky teorií mezinárodních vztahů se objevily již v antické době, konkrétně ve Starověkém Řecku, kde se jimi zabýval Thúkýdidés, ve svém díle „Dějiny Peloponéské války“. Již v tomto díle je možné najít oba antagonistické přístupy v uvažování o mezinárodních vztazích, konkrétně přístup idealistický a realistický (Pšeja 2005: 12). Thúkýdidés se ve svém díle zabýval vzájemnými vztahy mezi řeckými městskými státy a jejich spojeneckými aliancemi. Mocenskou politiku definoval jako nadřazenost mocných a poslušnost slabých (Waisová 2009: 107). Za dalšího realistického autora můžeme považovat Niccolo Machiavelliho, který se ve svém díle „Vladař“ nechal inspirovat Thúkýdidovými myšlenkami. Machiavelli a Thúkýdidés jsou společně považováni za předchůdce realistického přístupu mezinárodních vztahů (Pšeja 2005: 12—13).

Machiavelli se domníval, že realistická teorie je postavena na třech základních kamenech. Tvrdil, že historie je odvozená od řad příčin a následků, které lze chápat pouze při použití intelektuálního úsilí. Druhým pilířem Machiavelliho teorie je prohlášení, že praxe neplyne z teorie, nýbrž teorie z praxe. Třetím pilířem je tvrzení, že politika není jedním z posláním etiky, naopak etika je jedním z posláním politiky, a že morálka je výplodem moci (Hollis, Smith 1990: 33).

Idealismus, jenž je považován za opačný přístup naopak vychází z předpokladu, že mezinárodní vztahy jsou takové, jaké by měly být. Realistický přístup vychází z ideje, že je nezbytné klást důraz na přijímání faktů, studium a analýzu příčin a následků (Hollis, Smith 1990: 32—33). Carr ve svém díle Dvacetiletá krize tvrdí, že realisté jsou konzervativci a utopisté (idealisti) jsou radikálové (Carr 2011: 19—20). Taktéž píše, že etika nemůže

být univerzální, ale pouze relativní, což znamená, že se etické normy mohou za různých okolností měnit, a že díky této tradici nemůžou být logicky akceptovány jakékoli standardní hodnoty (Carr 2001: 232).

Dalším otcem zakladatelem realistického přístupu je Hans. J. Morgenthau. Ten přichází s tzv. antropologickým rysem. Definoval povahu mezinárodních vztahů jako anarchickou (neexistuje žádná nadřazená instituce nad suverénními státy, která by měla možnost je sankcionovat či ovlivňovat) a soutěživou a domníval se, že charakter mezinárodních vztahů je dán tím, že lidskou přirozeností je prahnutí po moci a využití všech možných prostředků k dosažení tohoto cíle. Dle Morgenthaua převažují špatní lidé nad těmi dobrými, a to především mezi těmi, kteří se řadí mezi politické elity (Waisová 2009: 112).

Carr a Morgenthau byli vzorem pro amerického významného teoretika Kennetha Waltze. Waltz je považován za amerického neorealistu, který odmítl představu Morgenthaua o antropologickém rysu. Zastával myšlenku, že důvodem mocenských střetů a válek je charakter mezinárodních vztahů. Tvrdil, že co se odehrává uvnitř státu, nemá vliv na zahraniční politiku země. V tomto pojetí chápe stát jako černou schránku (black box), v jejíž stěnách je uzamčeno vše, co se odehrává vevnitř. Rozmach neorealistickeho přístupu byl zapříčiněn v souvislosti se situací v mezinárodní politice s děním po druhé světové válce. Vypuknutí bipolární konfrontace mělo za příčinu rozkvět realistického přístupu jak v teorii, tak v praxi (Waisová 2009: 114—118).

Waltz tvrdí, že studená válka je nevyhnutelným důsledkem existence dvou supervelmocí v anarchickém systému. Všechny jiné spory hrají podružnou roli (ideologické spory, institucionální rozdíly či existence jaderných zbraní). V anarchickém systému nemůže mezi dvěma velmocemi panovat přátelství. Waltz však v tomto uspořádání, kdy existují dvě supervelmoci (bipolární

uspořádání), vidí výhodu. Nemůže totiž dojít k ozbrojené konfrontaci s fatálními následky pro celý svět (Drulák 2003: 176—177).

1. 2 Základní předpoklady realistického přístupu

Realismus vznikl ve spojitosti s děním ve třicátých letech v mezidobí dvou světových válek. Za zakladatele realismu považujeme Edwarda Carra, který zahájil první debatu v teorii mezinárodních vztahů mezi idealismem a realismem. Realismus popisuje mezinárodní vztahy takové, jaké jsou. Realisté chápou stát jako racionálního aktéra, jehož hlavním cílem je posílení vlastní moci či bezpečnosti (Hollis, Smith 1990: 32).

Na rozdíl od idealistů a liberálních internacionalistů, realisté vnímají konflikt jako přirozený a příliš jej nepřisuzují historickým okolnostem, zlým vůdcům, nesprávně fungujícím politickým systémům, vzdělání či nedostatečnému porozumění v mezinárodní politice (Holsti 2012: 5).

Realistický přístup definuje jako hlavní aktéry mezinárodního systému státy. Předpokládá se, že jednotlivci přenechají část svých svobod státu, a ten má za úkol je ochraňovat před vnějšími hrozbami. Stát hraje roli ochránce pořádku a bezpečnosti na svém vlastní území. Každý stát má za úkol si svépomocně zajistit vlastní bezpečnost (Waisová 2009: 109—110). „*Zatímco vnitrostátní uspořádání je centralizované a hierarchizované, mezinárodní uspořádání je decentralizované a anarchické*“ (Waisová 2009: 110).

Až tehdy, kdy je státem zaručena bezpečnost, je možné, aby začala vznikat například občanská společnost, kultura či umění. Stát je tedy nejdůležitější jednotkou v rámci mezinárodního systému, jelikož suverenita států znamená existenci nezávislé politické společenosti s autoritou na vlastním teritoriu. Ostatní aktéři jako například jednotlivci či mezinárodní organizace sehrávají druhořadou roli. V rámci anarchického systému sehrává ústřední roli

bezpečností dilema – to znamená, že pokud stát A zvyšuje svou bezpečnost, znejistí tím ostatní státy, a proto se jej ostatní aktéři snaží dohnat či předejnat. Státy se tedy objevují v nekonečné spirále zvyšování své vlastní moci a síly (Waisová 2009: 109—110).

Prvořadým cílem států je maximalizace jejich moci. Státy neustále bojují o nadvládu, a proto je válka neustále přítomnou možností (Hollis, Smith 1990: 54). Válce se však dá zamezit s pomocí mechanismu diplomacie a mezinárodního práva (Hollis, Smith 1990: 113). Bezpečnost znamená bezpečnost vlastního státu, a že ostatní státy znamenají pro vlastní stát hrozbu. Jedinec dle této premisy je podřízen moci státu a činnost jedince nemá pro bezpečnost státu nijak zvlášť velký význam (Waisová 2004: 69—70). Mezinárodní vztahy jsou chápány jako hra s nulovým součtem, což znamená, že země v anarchickém systému se neustále připravují na nejhorší možný scénář, tj. na vlastní zničení (Waisová 2004: 83).

Realismus se opírá o univerzální skutečnosti, které se týkají lidské povahy. Morálka sice existuje, ale realisty nezajímá, neboť hlavním cílem států je moc. Státy upřednostňují vždy své hlavní zájmy nad morálkou (Hollis, Smith 1990: 54—59). Moc státu vidí především ve vojensko-politické dimenzi. Naproti tomu ekonomický, sociální a kulturní rozměr moci státu je považován za marginální. Nejdůležitějším principem realismu je přežití vlastního státu. Pokud jeden stát zesílí svoji moc, druhý tím pádem bude na své mocenské síle tratit (Waisová 2005: 109—110). *„Zajištění přežití je předpokladem pro jakékoli ostatní cíle a záměry. Ve smyslu zajištění bezpečnosti státu je třeba, aby politici vůdci měli při svém konání na mysli spíše výsledky, které jejich jednání přinese státu, než aby podléhali obecné etice. Pro většinu realistů neexistují žádné univerzální platné morální a etické zásady“* (Waisová 2005: 110). Realismus se soustředí jen na zájmy a moc vlastních zemí. Tato teorie nevychází z toho, že by existovala mezinárodní společnost, avšak vše, co se

děje v mezinárodním systému je více či méně zrcadlem mocenských zájmů zemí (Waisová 2004: 69).

Dle realistů je v zájmu všech zemí zachování rovnováhy moci. Státy usilují o to, aby žádný z nich nezískal převahu a nestal se dominantním aktérem mezinárodního systému. Státy jednají tak, aby byla udržena stabilita světového systému, tj. aby byla zachována rovnováha sil (balance of powers). Nástrojem, jak udržet mocenskou rovnováhu je diplomacie jednotlivých zemí. Pokud státy nebudou usilovat o udržení mocenské rovnováhy, v rámci mezinárodního řádu buď nastane chaos, nebo se moci chopí jedna mocnost, která bude ovládat všechny ostatní aktéry. Protikladem mocenské rovnováhy by tedy byla centralizace většiny moci v rukou jednoho individuálního aktéra (Drulák 2003: 146—147).

Třebaže většina realistů upřednostňuje mocenskou rovnováhu jako základní princip pro uspořádání mezinárodního řádu, někteří významní představitelé realismu se kloní k protikladnému stanovisku, a to k hegemonii. K přednostem tohoto uspořádání řadí poskytování stability, neboť pouze ve stabilním uspořádání je mocnost schopna aplikovat svou hegemonii. Dále je schopna vytvářet normy a společné instituce umožňující rozvoj mezinárodní spolupráce (různé mezinárodní organizace a režimy, pravidla mezinárodního obchodu). Navíc jsou koncipovány tak, aby přinášely nejvyšší výnos právě svému tvůrci. Další výhodou je, že hegemon poskytuje mezinárodnímu řádu veřejné statky, které by jinak scházely, např. mezinárodní bezpečnost nebo stabilní měnový systém (Drulák 2003: 146—147).

Realistický přístup oslovuje především konzervativní vědce, kteří mají pesimistické mínění o lidské povaze a nevěří náhledu na pozitivní roli institucí, mezinárodního práva, regionální integrace či světové vlády prostřednictvím světových organizací (Smolík 2014: 84).

2 Henry Kissinger jako akademik

2. 1 Student na Harvardu

Henry Kissinger začal svou kariéru v oboru mezinárodních vztahů již při studiích na Harvardu. Jeho studentské práce byly věnovány teoretickým a filozofickým problémům ve světové politice. Byl velmi ovlivněn německou filozofií. Opovrhoval masovou společností, socialismem a pozitivistickou filozofií (Gismondi 2004: 447). Byl velmi ovlivněn svými mentory, jimiž byli Carl Friedrich a William Elliott. Tito profesoři věřili, že nejhlubšího pochopení člověka a jeho života ve společnosti lze nalézt v historii, literatuře a filozofii. Ve své knize *Obnovení světového řádu* píše, že to byl právě Friedrich, kdo jej ovlivnil, aby skloubil studium historie a politiky (Cleva 1989: 26—27). Při svých rozhovorech během roku 1953 s Eliotem Kissinger tvrdil, že neexistuje nic jako pravda. V jeho spisech se můžeme dočíst, že absolutní pravda nemůže existovat, jelikož každý jedinec vytváří svůj vlastní obraz světa a sami lidé vytváří své vlastní pravdy (Politico magazine 2015).

Jako student, lektor a později jako profesor rozsáhle psal o tom, jak by Spojené státy měly utvářet svou zahraniční politiku. Psal o tom, že Spojené státy by měly zmobilizovat diplomatické a vojenské složky k tomu, aby šířily základní demokratické hodnoty v rámci celého světa. Jako postgraduální student napsal sérii dopisů, ve kterých kritizoval americkou politiku. Tyto dopisy předali jeho mentoři Paulovi Nitzeovi, řediteli Státního oddělení politického plánování. Kissinger zde hájil mobilizaci veřejného mínění na použití síly, včetně jaderné zbraně na ochranu před komunistickou expanzí. Psal, že Sovětskému svazu se nesmí ustupovat, jelikož sovětská rozpínavost je namířena proti existenci Spojených států (Suri 2008).

Na Harvardu založil slavný mezinárodní seminář, který vyzýval mladé ambiciózní, politicky zaměřené jedince ze Západní Evropy a z jiných

nekomunistických zemí diskutovat o společných problémech. Tento spolek řídil od roku 1951 do roku 1967 (Suri 2008).

Kissingera nikdy nenapadlo, že právě on bude utvářet politiku po boku Richarda Nixona, jelikož při jeho působení v roli profesora na Harvardu bylo úplně běžné budoucím prezidentem Spojených států pohrdat (Kissinger 2006: 13).

2. 2 Pohled na historii

Dle Kissingera nám historie nemůže garantovat fakt, že přesně pochopíme, co se v nějaké historické události skutečně událo. Zkušenost je vždy jedinečná a osamělá, a proto nelze přesně pochopit všechny okolnosti. Nelze porozumět tomu, zda nějaký státník jednal či nejednal morálně. Sám o sobě prohlásil, že je opatrný pozorovatel historie. Soudil, že je důležité cestovat po celém světě a podívat se na pozůstatky po ostatních civilizacích. Historici si musí být vědomi tragédií zemí. Státník by měl jednat tak, jako kdyby věřil v nesmrtelnost vlastní země (Gismondi 2004: 449).

Historie se neopakuje a dějinné události jsou jedinečné. Toto platí i o nejobyčejnějších lidských zkušenostech. Osoba, která poprvé spatří slona, nemá tušení, co před ní stojí (pokud však neviděla předtím kresbu či nečetla nějakou charakteristiku nahrazující zkušenost). Kdyby časem spatřila jiného slona, možná by jej dokázala pojmenovat na podstatě abstraktního zobecnění podle individuální podoby a toho, že by si utvořila příslušné měřítko porovnání. Žádná koncepce tudíž nikdy nevypovídá o nějakém předmětu vše potřebné (Kissinger 2009: 380).

Každá osobnost je rozdílná, Hitler není jako Napoleon či Castlereagh není jako Churchill. Stát získává identitu tehdy, když si všichni jedinci uvědomují společnou historii. Je však málo časté, aby se národy poučily ze své vlastní

historie. Často se stává, že z historie odvozují špatné závěry (Kissinger 2009: 380). Pokud je politika řízená úspěšně, potomci zapomenou, že vše mohlo dopadnout úplně jiným způsobem, než se tomu ve skutečnosti stalo. Kdyby například byl v roce 1936 Hitler svržen, byl by lidem vnímán jako satirický revoluční pohlavár (Kissinger 2009: 327).

2. 3 Povaha státnického umění

Státník by měl být pedagogem, který staví mosty mezi zkušenostmi lidí a jeho vlastní vizí a dále mezi národními tradicemi a budoucností státu. Měl by vést svůj národ a utvářet obraz budoucnosti vlastního národa (Gismondi 2004: 451). *„V dobách, kdy se rozhoduje o osudu impérií, bývá prostředkem nutným k přežití přesvědčení jejich státníků. A úspěch závisí na tom, jak takové přesvědčení odpovídá zvláštním požadavkům státu“* (Kissinger 2009: 23).

Dle Kissingera musí státník dát přednost vzájemnému usmíření před triumfálním vítězstvím. Metternich takto pochopil, jak Evropa může přetrvat. Metternichova politika se odrážela v udržování statu quo par excellence. Měl strach z ohrožení jeho země, a proto zosnoval plán na vytvoření Svaté aliance a porážení Napoleona (Kissinger 2009: 369—375).

¹Aliance nebyla řízena zmobilizováním převažujících sil, ale tak, že se ostatní podřizovali jeho pojetí legitimacy. Tímto dosáhl výsledku, který znamenal dlouhou etapu míru (pro více než jednu generaci), v jehož trvání nedošlo k závodům ve zbrojení, a dokonce se neprojevila ani hrozba nějakého většího

1

V roce 1801, kdy byl Napoleon korunován, se Metternich v Rakousku dostal do své první funkce. Z rakouského vyslance se stal ministrem zahraničních věcí a později ještě státním kancelářem. Za obnovení světového řádu se kromě Metternicha zasloužili i jiní (ministr zahraničí Velké Británie Castlereagh, ruský car Alexandr I. a pruský král Fridrich Vilém III.) (Kissinger 2009: 26).

konfliktu (Kissinger 2009: 369—375). Metternichova role ve Svaté alianci - neboli Alianci čtyř - byla zásadní. „*Byl veleknězem Svaté aliance a uznávaným vykladačem jejích morálních zásad*“ (Kissinger 2009: 372).

Diplomacií může státník dosáhnout mnohých úspěchů, pokud však správně posoudí faktory ovlivňující mezinárodní vztahy a obratně jich využije. Ověřovacím testem každého státníka je jeho schopnost porozumět vztahu mezi silami a využít svého poznání takovým způsobem, aby mohl dosáhnout jeho cílů.² Státník musí na rozdíl od filozofa své představy o státním pořádku uvádět v praxi (Kissinger 2009: 369—375).

Státníkovým nástrojem je diplomacie, která nestojí na vnucování, nýbrž na přesvědčování občanů a politických představitelů o tom, že jedná správně (Kissinger 2009: 375). Dle Kissingera je možné, aby stabilitu mezinárodního řádu zajišťovali jednotlivci. Uvádí to na příkladu zachránění stability v Evropě dvěma muži – britského ministra zahraničí Castlereagha a rakouského ministra zahraničí Metternicha (Kissinger 2009: 20). Státníka lze přirovnat k jednomu z hrdinů klasického dramatu, jenž má vizi budoucnosti, ale nemůže se s ní bezprostředně svěřit svému národu a ani nedokáže prokázat její pravdivost. Státník by měl jednat podle své vlastní intuice. Tímto státníci sdílejí osud proroků v tom, že nebývají respektováni svým národem a jejich význam se obyčejně výrazně projeví až při zpětném ohlédnutí, kdy se jejich intuitivní poznání přetransformuje do zkušenosti (Kissinger 2009: 378—379).

2

Na příkladu Rakouska uvádí, jak státník dokáže ovlivnit světové dění. Zdejší usilování o stabilitu bylo přirozeně dáno jeho geografickou polohou a vnitropolitickým uspořádáním. Dočasně se mu jí podařilo docílit, tím že ztotožnilo svůj vnitřní princip legitimacy se zásadou mezinárodního řádu - to bylo dílem ministra zahraničí Metternicha (Kissinger 2009: 374).

2. 4 Rovnováha moci jako nástroj pro udržení míru

Teorie Kissingera o rovnováze sil vychází z předpokladu, že nestačí „všeobecná rovnováha sil“ k tomu, aby byl udržen světový mír. Není možné nastolit přesnou rovnováhu moci, poněvadž je obtížné přesně krátkodobě a dlouhodobě poměřovat, zkoumat a identifikovat potencionální agresory. Nelze ověřit přesnými výpočty nepřátelské aktéry. Dále tvrdí, že podstatou stability mezinárodního systému je nastavení limitů pro jednotlivé aktéry. Stojí si za tím, že existence hegemonu v mezinárodním systému znamená ohrožení všech ostatních aktérů (Dornan 2007: 50—55).

Mocenská rovnováha nemůže odvrátit možnou agresi, avšak redukuje její velikost. Pokud je svět v období dlouhého míru, ztrácí se cit pro žalostné stránky života a zapomíná se, že země mohou zaniknout a že se strach může stát předmětem sociální pospolitosti. Uvádí to na příkladu mocenské rovnováhy, která trvala téměř sto let před 1. světovou válkou (Kissinger 2009: 20—21). V období před 1. světovou válkou (konkrétně od roku 1815) byl zachován koncert velmocí jakožto varianta systému rovnováhy moci. V rámci koncertu byla stabilita navržena mezi mocnostmi v rámci mezinárodního systému. Velmoci (Británie, Rusko, Francie, Prusko + později Itálie a Turecko) byly přesvědčeny, že neregulovaný systém rovnováhy sil směřuje k velmocenské konfrontaci a ohrožení systému (zkušenost napoleonských válek). Tato aliance proti Napoleonovi byla ztělesněním jednoty velmocí jako států s neobvyklou odpovědností a neobyčejným postavením v Evropě. Koncert byl postaven na výhradním postavení velmocí bez účasti menších zemí (Plechanovová 2003: 51).

Ideou Kissingera bylo, že kořenem dilematu v době, kdy psal svoji disertační práci, bylo udržet světový mír tím, že se lidé budou bát toho, co se může stát. Strach z válek se stává zbraní těch nejsilnějších států a na tyto státy nikdo

nezaútočí (Derian 1995: 476). Dle Kissingera může být světový mír zajištěn tehdy, pokud jsou sledovány jiné cíle, jako například bezpečnost státu. Mír je velmi křehký kvůli nevyvážené rovnováze sil, a proto absolutní bezpečnost státu znamená absolutní nebezpečí pro všechny ostatní státy (Montgomery 1975: 50—51).

Soudí, že pokud se mír stává tím nejdůležitějším cílem mocností, mezinárodní systém bude vystaven ohrožení. Ten nejbezohlednější člen mezinárodního společenství využije důvěry ostatních mocností a ohrozí ty ostatní (Kissinger 2009: 15—18). Řád, jehož strukturu přijímají všechny významné mocnosti, je "legitimní". Řád, kde se vyskytuje nějaká mocnost, která chápe jeho strukturu za zcela nespravedlivou, je "revoluční" (Kissinger 2009: 174—176). Revoluční mocnosti si ve světovém řádu prosazují své mocenské zájmy až do krajnosti toho, co je v rámci mezinárodního řádu považováno za legitimní. Obecně je známo, že ti, již upozorňují na hrozbu od nějaké revoluční mocnosti příliš brzy, jsou považováni za panikáře, a ti kteří ochotně ustupují protivníkovi, jsou chápáni jako racionální. V revolučních situacích je diplomacie zaměněna za ozbrojené konflikty či závody ve zbrojení (Kissinger 2009: 15—18). „*Každý národ si možná je vědom pravděpodobných důsledků revoluční situace, avšak takové poznání mu není k ničemu, neumí-li revoluční situaci rozpoznat*“ (Kissinger 2009: 381).

Je nezbytně nutné se postarat o to, aby žádná mocnost nevytvářela revoluční politiku, proto je důležité zajistit, aby žádný aktér nebyl zcela nespokojený s mezinárodním uspořádáním. Aby se této situaci dalo vyhnout, je potřeba uspořádat vzájemný vztah mezi nároky legitimacy a požadavky bezpečnosti tak, aby žádná mocnost nepřišla s revoluční politikou. Je velmi obtížné přijít na to, kdo se může stát agresorem, poněvadž žádný aktér nepřistoupí na podmínky, které by byly absolutně v rozporu s jeho představou o sobě. I přesto, že se státy shodují na otázkách legitimacy, nároky na bezpečnost se velmi liší například

z geografických či historických důvodů. Absolutní bezpečnost ve stabilním světovém řádu nemá své místo. Základem pro fungování světového řádu je relativní bezpečnost a zároveň i relativní nebezpečí. Pokud by jeden stát dosáhl absolutní bezpečnosti, znamenalo by to nebezpečí pro všechny ostatní. Absolutní bezpečnosti nelze docílit v rámci "legitimního" uspořádání, avšak lze jí docílit pomocí dobytvačného tažení. Mezinárodní uspořádání, které je akceptováno všemi aktéry, bude vždy považováno všemi podílejícími se aktéry za částečně nespravedlivé. Tato neúplná spokojenost je však základním znakem stability mezinárodního systému (Kissinger 2009: 174—176).

3 Henry Kissinger jako politik

3. 1 Otevření se Čínské lidové republice a vytvoření trojúhelníkové diplomacie

3. 1. 1 Uvolňování napětí a politika détente

Politikou détente rozumíme snahu o uvolňování mezinárodního napětí. Tato politika byla odrazem zahraniční politiky USA v sedmdesátých letech 20. století, jejímž hlavním strůjcem byl Henry Kissinger. V praxi politika détente znamenala ratifikování smluv se Sovětským svazem a navázání diplomatických vztahů s komunistickou Čínou (Joch 2000: 16). Tento politický přístup měl mířit k potvrzení teritoriálních změn v Evropě po skončení druhé světové války. Podle přijaté koncepce měly být všechny lokální neshody pod bezpečnou kontrolou, bez nebezpečí přímého vojenského střetu mezi dvěma globálními celky – Spojenými státy a Sovětským svazem. Prvořadým cílem už nebylo zadržování komunismu, avšak nalezení postupu, jak mohou tyto dvě supervelmoci se svými spojenci spolu koexistovat. Bipolární rozpor měla vystřídat mocenská rovnováha. V první řadě šlo o důvěru, že obě dvě mocnosti mají zájem na uvolnění napětí (Nálevka 2003: 186—191). Politika vůči Sovětům byla založená na přesném pochopení podstaty sovětského systému. USA neměly podceňovat sílu komunistické ideologie a podléhat iluzím, že by se Sověti svého přesvědčení vzdali (Kissinger 1999: 744).

3. 1. 2 Uvažování o spolupráci mezi Washingtonem a Pekingem

Přátelské vztahy USA a Číny ztroskotaly v roce 1949, kdy v Číně došlo k vítězství komunistů v občanské válce a kdy v roce 1950 vstoupila Čína do korejské války. Tehdy v Číně zavládla izolacionistická politika komunistických pohlavárů vůči Spojeným státům. Na konci července 1969 bylo zahájeno jednání s pákistánským prezidentem (Kissinger 1999: 752). Pákistán měl totiž

velmi dobré vztahy s Čínou. Spojené státy žádaly, aby Pákistán sehrál roli v urovnání čínsko-amerických vztahů. Tato iniciativa vycházela od amerického prezidenta Nixona a amerického poradce pro národní bezpečnost Kissingera (Jian 1995: 249—250).

Americkou zahraniční politiku v sedmdesátých letech 20. století utvářeli spolu jak prezident Richard Nixon, tak Henry Kissinger. Neznamená to však, že se ve všech záležitostech úplně shodovali. Oba dva věřili svému vlastnímu úsudku, centralizovali moc do svých rukou a nepřenášeli odpovědnost na další členy administrativy. Vzájemně mezi nimi panoval profesní respekt. Společně prováděli veškerá významná rozhodnutí a zbytek jejich administrativy do jejich rozhodování téměř nezasahoval (Buchan 1974: 367). V roce 1973, kdy Nixon ztratil důvěryhodnost veřejnosti kvůli aféře Watergate, byl Kissinger nadále jedním ze státníků, jenž americkou zahraniční politiku vytvářel (Buchan 1974: 367). „*Na pozadí krvavých dramát v Indočíně zahájil Bílý dům novou politiku vůči dvěma největším socialistickým mocnostem, Sovětskému svazu a Číně*“ (Krejčí 2009: 192).

Nixonova vláda si uvědomovala, že by se Čína měla zapojit do řešení geopolitických problémů a neměla by být dále opomíjena. V říjnu 1967 Nixon napsal článek pro časopis *Foreign Affairs*, kde stálo: „*Z dlouhodobého hlediska si prostě nemůžeme dovolit ponechávat Čínu navždy mimo rodinu národů, aby si pěstovala fantastické představy, chovala v sobě nenávist a ohrožovala své sousedy. Na této malé planetě nemůže miliarda potencionálně nejschopnějších lidí žít v hněvivé izolaci*“ (cit. dle Kissinger 1999: 754).

Během roku 1968 psal Kissinger politické projevy pro dalšího republikánského kandidáta Nelsona Rockefellera. Tehdy mu poradil, aby v jednom svém předvolebním projevu prohlásil, že jedním ze zahraničněpolitických cílů bude nastartování dialogu s Čínou (Buchan 1974: 370). Téhož roku Kissinger

napsal, že bipolarita ztrácí perspektivu z důvodu toho, že pokud se pro jednu stranu jeví něco jako zisk, znamená to absolutní ztrátu pro druhou stranu. Malé země se snaží uniknout vlivu dominantních zemí, avšak na druhou stranu jsou s nimi ochotné spolupracovat kvůli zajištění jejich vlastní bezpečnosti. Spíše sympatizoval s multipolárním uspořádáním, o kterém soudil, že poskytuje větší možnosti pro mezinárodní spolupráci napříč státy. Prohlásil, že v dlouhodobém zájmu Spojených států je snaha o více pluralitní svět (Gaddis 2005: 279—281).³

21. dubna 1969 Peking poslal zprávu Washingtonu, která zdůrazňovala, že bylo nutností ze strany Spojených států uznat, že existuje pouze jedna Čína se sídlem v Pekingu. Čínští vůdci dali zároveň jasně najevo, že jsou ochotni přímo jednat s americkými státníky (Jian 1995: 262—263). První oficiální americká výprava proběhla 12. dubna 1971, kdy stolní tenisté přicestovaly do pevninské Číny. Tímto započal proces tzv. pingpongové diplomacie.⁴ Diplomacie byla velmi účinná i z toho důvodu, že jak Čína, tak Spojené státy se obávaly rozpínavosti Sovětského svazu (Český Rozhlas 2011).

3

Kissinger rozlišoval multidimenzionální rozlišení síly. Rozeznával vojenskou, ekonomickou a politickou nadřazenost. Dle jeho premisy, pouze Spojené státy a SSSR disponovaly veškerou převahou, jelikož měly jak vojenskou, ekonomickou tak politickou nadřazenost nad ostatními, avšak vojenská převaha nad ostatními zeměmi světa značně převládala (Gaddis 2005: 279—281).

4

Kissinger navázal diplomatické vztahy USA s Čínou, jenž byly narušené od konce čtyřicátých let. Kromě tajných schůzek využil k oteplení vztahů i sportovní utkání ve stolním tenise, a tím dal vzniknout termínu „pingpongová diplomacie“. V roce 1972 tak připravil historicky významnou pouť prezidenta Nixona do Číny (Česká televize 2017).

Čína nejednala o spolupráci se Spojenými státy jen proto, aby získala Tchaj-wajn. Měla velký zájem na tom, aby mohla zaujmout místo v mezinárodních organizacích a prezentovat svou důležitost a prestiž v rámci světa, čímž by získala ochranu před sovětským vlivem a zmírnila hrozbu americko-sovětského kondominia (Kissinger 2006: 704). Americký zájem o kooperativní vztahy s Čínou symbolizuje vytváření stabilního mezinárodního systému (Kissinger 2005).

Kissinger měl být Nixonovým prostředkem k navázání diplomatického kontaktu. V roce 1969 informoval CIA o tom, že Rada pro Národní Bezpečnost vypracovává studie, které budou zahrnovat alternativní přístupy a rizika o vztazích Spojených států a Číny (USC 2011). V roce 1969 se stal poradcem prezidenta pro národní bezpečnost a stal se ústřední postavou v příběhu tajného přístupu k Maově Číně (Kissinger 1999: 760). V roce 1972 prezident po rozsáhlých vyjednáváních s čínskými politickými představiteli, které vedl Kissinger, Čínu navštívil. Při jeho setkání s Mao-Centungem se ihned ujistil, že Čína nehodlá proti Tchaj-wanu vojensky zakročit. Na toto ujištění Amerika čekala téměř dvacet let (Kissinger 1999: 760). V televizních studiích stanice NBC, v americkém městě Burbanku, Nixon přednesl krátkou, sedmiminutovou řeč o tom, že sblížení USA s Čínou není namířené proti žádné jiné zemi. Tvrdil, že spolupráce těchto dvou zemí přinese prospěch všem zemím světa (Kissinger 2006: 700).⁵

5

Předešlí prezidenti Kennedy a Johnson taktéž diskutovali o oteplení vztahů s Čínou, avšak v důsledku Kulturní revoluce v Číně a čínskému nepřátelství vůči Spojeným státům to nebylo možné (Mitter 2011).

Dle názoru Kissingera měly Spojené státy navázat kontakt s Čínou, aby mohly ve větší míře prosazovat americké národní zájmy, a to oslabení vlivu sovětského bloku (Kissinger 2006: 964).

3. 1. 3 Tajná cesta Kissingera do Pekingu

Lze říci, že cesta do Pekingu byla jednou z nejvíce utajovaných cest americké diplomacie (Syrůček 2004: 221). Během dvou dnů jeho návštěvy, se setkal s čínským premiérem a dalšími vlivnými čínskými vůdci.⁶ Čínský premiér s Kissingerem k sobě chovali vzájemný respekt. Nejdůležitějším průlomem byl hned první den jednání, kdy se každý z vůdců snažil pochopit toho druhého. Americký poradce pro národní bezpečnost se věnoval otázkám zahraniční politiky Washingtonu a otázkám Tchaj-wanu. Uvedl, že po skončení vietnamské války budou Spojené státy ochotné stáhnout dvě třetiny svých vojsk z Tchaj-wanu a nadále zde budou snižovat počet vojáků, pokud se bude spolupráce Číny a USA dále rozvíjet. Dal jasně najevo, že Spojené státy nepodpoří osamostatnění Tchaj-wanu, avšak řešení otázky týkající se Tchaj-wanu by mělo být řešeno mírovou cestou. Dále zdůraznil, že prezidentova administrativa se zavazuje k ukončení války ve Vietnamu, a proto byl ochoten stanovit časový plán o odstoupení amerických vojáků i z Jižního Vietnamu. Čou En-laj byl velmi spokojen s prohlášeními Kissingera týkajícími se Tchaj-wanu (Jian 1995: 266—267).

Čína se neobávala Spojených států a ani v Indočíně neměla v úmyslu ohrožit americké zájmy. V únoru 1972 bylo prezidentem Nixonem podepsáno Šanghajské komuniké, které navrhoval Čou-En-laj spolu s Kissingerem. Komuniké se stalo návodem čínsko-amerických vztahů v průběhu dalších

6

Meetingů bylo celkově šest, které celkem trvaly sedmnáct hodin (Jian 1995: 266—267).

deseti let. Strany se shodovaly v následujících čtyřech bodech. Za prvé, v zájmu obou zemí je pokrok k normalizaci čínsko-amerických vztahů. Za druhé, obě strany budou usilovat o pokles nebezpečí mezinárodních vojenských konfliktů. Za třetí, ani jedna strana se nebude snažit o získání hegemonie v asijsko-pacifické oblasti. Obě strany jsou výrazně proti tomu, aby jakákoliv jiná země či skupina zemí dosáhla takovéto hegemonie. A za čtvrté, žádná ze stran nebude vyjednávat v zastoupení nějaké třetí strany či uzavírat dohody s druhou stranou, které budou namířené proti jiným státům. Můžeme říci, že tímto vznikla aliance, která měla za cíl omezení expanze Sovětského svazu (Kissinger 1999: 761—762). Čína spolupráci se Spojenými státy přijala i z důvodu napjatých vztahů se Sovětským svazem. Napětí vyvrcholilo v podobě bojů na strategickém území obou zemí na řece Ussuri (Kissinger 2006: 165).

„Poté co Amerika dosáhla průlomu ve vztazích s Čínou, musel Sovětský svaz čelit výzvam na dvou frontách – NATO na Západě a Číny na Východě“ (Kissinger 1999: 763). Jakmile Spojené státy vylepšily vztahy s Čínou, nejracionálnějším východiskem pro Sovětský svaz bylo úsilí o zmírnění napětí s Amerikou (Kissinger 1999: 763—764).⁷

3. 1. 4 Koncept trojúhelníkové diplomacie

Trojúhelníková diplomacie byla charakteristická především tím, že Spojené státy usilovaly o vzájemnou dohodu o odzbrojení se Sovětským svazem a zároveň rozvíjely politické vztahy s komunistickou Čínou. Tato činnost ustupovala myšlenkám idealismu a naopak vycházela vstříc myšlenkovému

7

Většina sovětologů prezidenta upozorňovala na možnost zhoršení americko-sovětských vztahů kvůli uvolňování vztahů s Čínou (Kissinger 1999: 763—764).

proudu realismu. Spojené státy těmito kroky sledovaly rozkol mezi komunistickými státy. Strategie trojúhelníkové diplomacie se vyznačovala oslabením Sovětského Svazu na úkor sblížení se USA s jinou komunistickou zemí (Kissinger 2006: passim).

Promyšlenými diplomatickými kroky USA sledovaly proměnění bipolárního světa na strategický trojúhelník. Nixon varoval, že pokud Sovětský svaz napadne Čínu, Spojené státy vůči tomuto kroku nebudou lhostejné. Navázání vztahů s Čínou – se zemí, se kterou USA neměly žádné diplomatické vztahy, znamenalo návrat USA do světa reálné politiky (Kissinger 1999: 756).

V únoru 1972 odjel prezident Nixon do Peking, kde oficiálně potvrdil uznání Číny jako suverénního státu⁸. Téhož roku prezident USA oznámil, že navštíví Moskvu, aby zde mohl vést dialog s generálním tajemníkem SSSR Leonidem Brežněvem (Tindall—Shi 2007: 725—726). Sám Brežněv usiloval o stabilizování sovětského impéria a chtěl dosáhnout jeho obecného uznání ve světě (Nálevka 2000: 204).

Když se vyvinuly nukleární zbraně tak, že se stávala reálnou likvidace nepřítele, Spojené státy a Sovětský svaz se dohodly na kontrole a omezení zbrojení (Krejčí 2009: 191). Výsledkem bylo, že Brežněv a prezident Nixon při bilaterální schůzce v Moskvě podepsali *Dočasnou dohodu o některých opatřeních k omezení strategických útočných zbraní*. Tato dohoda se nazývala SALT I a měla platnost do 30. října 1977. Zároveň byla podepsána *Smlouva o omezení systému protiraketové obrany* stanovující, že každá smluvní strana může disponovat pouze dvěma protiraketovými komplexy (první o poloměru

8

Kvůli uznání pevninské Číny, Čína nahradila Tchaj-wan a stala se členem Rady Bezpečnosti OSN s právem veta (Joch 2000: 16).

150 km sloužící pro zaopatření hlavního města a druhý o identickém poměru pro zabezpečení podzemních odpalovacích sil mezikontinentálních balistických střel). Obě strany se zavázaly k tomu, že nebudou sestrojovat nová stacionární odpalovací zařízení pro mezikontinentální balistické střely (Nálevka 2000: 204). Po podepsání smlouvy SALT 1 započaly mezi supervelmocemi rozhovory o tématech míru a bezpečnosti, všestranné spolupráce a humanitárních otázkách (Nálevka 2003: 187). Dále byla podepsána i dohoda s názvem *Zásady vzájemných vztahů mezi SSSR a USA*, kde se obě strany dohodly na tom, že spory mezi nimi nebudou řešeny vojenským konfliktem (Krejčí 2009: 191—192).

Trojúhelníková diplomacie měla za následek uspořádání konference o evropské bezpečnosti (KBSE) v Helsinkách z roku 1975. Závěrečný akt KBSE podepsali šéfové vlád z 35 zemí včetně USA a SSSR. Tomuto setkání světových politických špiček předcházela řada událostí, které umožnily organizaci výše zmíněné konference. Mezi tyto významné historické milníky patřil například konec války ve Vietnamu, snížení sovětského vlivu na Středním východě a smlouva o zaručeném přístupu do rozděleného Berlína (Kissinger 1999: 767).

Nejdůležitějším ustanovením Helsinských dohod se stal třetí balík týkající se lidských práv. Americká diplomacie byla ochotna tolerovat sovětskou hegemonii ve východní Evropě výměnou za sovětské dodržování základních lidských práv a svobod na jeho území. Konference měla za následek jednak nenásilný vývoz amerických liberálních hodnot, tak i postupné hroucení sovětského impéria (Kissinger 1999: 794). Sám Kissinger poukazoval na výše zmíněné dějinné zvraty, které vedly k Helsinskému procesu v 70. letech a taktéž se na organizaci konference podílel (Česká televize 2008). Konference zmírnila pnutí mezi USA a SSSR v době studené války (Kissinger 2006: 176—186).

3. 2 Podílení se na ukončení války ve Vietnamu

3. 2. 1 Americká strategie ve válce ve Vietnamu

Již na začátku 60. let si Kissinger nedokázal představit, že by Američané byli schopni vyslat své vojenské jednotky do Vietnamu, kde probíhala válka mezi Severním a Jižním Vietnamem. Kennedyho postup, který vyslal do Vietnamu 16 tisíc amerických vojenských poradců, Kissinger odmítal a tvrdil, že tento počet vojenských poradců nebude stačit. V této době se o Vietnam zajímal pouze zběžně. První silnou výhradu měl Kissinger k tomu, když v roce 1963 sehrály Spojené státy roli v převratu, kterým byl svržen a následně zavražděn jihovietnamský prezident Ngo Dinh Diem. Pokud by Diem podle jeho odpůrců nebyl svržen, tak by za jeho vlády nikdy nedošlo k boji proti komunismu (Kissinger 2006: 220).

V roce 1964 vybízel guvernéra Rockefellera k tomu, aby ve své kampani před americkými primárkami hovořil o Vietnamu. Avšak ani Kissinger ani Rockefeller neměli ponětí, jaké strategie by bylo vhodné, a nepočítali s tím, že by se americká vojska vyslala do Vietnamu. V následujících dvou letech Kissinger třikrát navštívil Vietnam jako konzultant velvyslance v Saigonu – Henryho Cabota Lodgeho. Kissinger si potom brzy uvědomil, do jak složitého konfliktu se Amerika zapletla. Chápal, že tuto válku nebude jednoduché vyhrát či ukončit bez ztráty cti (Kissinger 2006: 221).

Když v roce 1968 nastoupil do úřadu prezident republikán Nixon, musel převzít břemeno v podobě řešení války ve Vietnamu (Joch 2015). Nixon s Kissingerem zastávali myšlenku, že by v této válce měla proběhnout vietnamizace, což znamenalo, že by americká vláda měla pomoci vycvičit a vyzbrojit jihovietnamskou armádu, která by pak byla schopna sama vzdorovat severovietnamským komunistům (Joch 2015). Kissinger měl o této strategii jisté pochybnosti, avšak velkou důvěru vkládal do vyjednávání

a domníval se, že do roka bude možné dosáhnout míru (Kissinger 2006: 248—249). Ve svém memorandu z 10. září 1969 Kissinger varoval prezidenta před negativními důsledky vietnamizace. Prohlašoval, že postupné stahování amerických jednotek zapříčiní to, že Hanoj bude mít větší odvahu zaútočit. Hanoj se nebude snažit o vojenskou porážku Spojených států nýbrž o porážku psychologickou. Dnes můžeme říct, že jeho předpověď se potvrdila. Sám však uznal, že i když vietnamizace byla velmi riskantní, pořád to byla ta nejlepší americká strategie, kterou měl Nixon k dispozici (Kissinger 1999: 713).

Vietnamizace byla částečně naplněna, avšak bylo potřeba přesvědčit Severní Vietnam k míru, a tak bylo v prosinci 1972 prezidentem nařízeno „vánoční“ bombardování severního Vietnamu (Joch 2015). Nixon upřednostnil tento masový útok před bezvýslednými nálety, které by se stále protahovaly, i přesto, že mu bylo jasné, že veřejnost jeho kroky odsoudí. Kissinger prohlásil, že prezidentovo nařízení, které vedlo k tomuto útoku, bylo racionální, jelikož jinak by mezi vietnamskými stranami vznikla ještě výraznější propast. Dle jeho názoru se dalo dosáhnout dohody pouze okamžitým střetem s Hanojí a Saigonom (Kissinger 2006: 1319—1320).

3. 2. 2 Nixonova doktrína

Iniciativa prezidenta v podobě Nixonovy doktríny měla za cíl vyhnout se válkám vietnamského typu. Tato doktrína byla orientovaná převážně na zamezení neúčinné vojenské angažovanosti Spojených států ve vietnamské válce (Krejčí 2009: 189). Spočívala na třech základních principech americké angažovanosti, jež byly prezentovány v listopadu 1969 a dále v lednu následujícího roku. Poté se objevily v Nixonově inovaci, což byla první výroční zpráva o zahraniční politice, v níž prezident inicioval základní předpoklady vlastní zahraniční politiky. Prvním principem bylo ustanovení, že Spojené státy budou plnit všechny své smluvní závazky. Za druhé, Spojené

státy budou poskytovat štít v případě, že nějaká nukleární mocnost ohrozí svobodu země, která je jejich spojencem. Dále poskytnou ochranu zemi, kterou Spojené státy chápou za životně důležitou pro jejich vlastní bezpečnost. Za třetí, v případech jiných typů agrese Američané poskytnou napadené zemi prostředky k obraně. Kissinger později potvrdil, že jeho země se bude podílet na obraně a rozvoji svých spojenců a přátel. Pronesl však, že není možné, aby Spojené státy prováděly veškerá rozhodnutí a zavazovaly se k obraně svobodných zemí světa. Spojené státy by měly vždy dávat přednost svým vlastním zájmům, což by mělo znamenat, že jejich zájmy budou formovat jejich závazky (Gaddis 2005: 295—296). Cílem Washingtonu bylo vytvářet politiku, která bude založena na realistickém posouzení vlastních zájmů i zájmů ostatních, neboť tím bude efektivnější role Spojených států ve světě (Kissinger 1999: 743). „*Tzv. Nixonova doktrína předpokládala daleko větší míru angažovanosti amerických spojenců v Asii a omezení přímého nasazení americké armády*“ (Nálevka 2003: 171).

V realitě tato koncepce selhala. Válka zasáhla i příhraniční státy – Laos a Kambodžu. Přes tyto země procházely dodávky zásob po Ho-či-minově stezce, proto Spojené státy na počátku 70. let zahájily letecké útoky na obě země. V roce 1970 byla zahájena „operace Menu“.⁹ Bylo zde svrženo čtyřikrát víc tun bomb, než tomu bylo během druhé světové války při útocích na Japonsko. Kvůli útokům v Kambodži sice došlo k taktickému vítězství, nicméně válka se z tohoto důvodu rozšiřovala, i přesto, že měla být ukončena (Tindall—Shi 2007: 720—721). Kissinger tvrdil, že s útoky na Kambodžu sice souhlasil, ale velmi váhavě. Nebylo útočeno na žádné civilisty, poněvadž

9

Při operaci MENU se jednalo o čtrnáctiměsíční útok amerických letounů na komunistická útočiště v Kambodži (Tindall—Shi 2007: 720).

bombardovány byly pouze vojenské základny. Kissinger byl připraven bombardování hájit, v případě, že by někdo vznesl diplomatický protest. Tvrdil, že bez akcí Spojených států by se komunisté v Kambodži ujali vlády o mnoho let dříve (Kissinger 2006: 241—242). „*Když jsem vedl v Paříži jednání se Severovietnamci, jejich emisar Le Duc Tho se odmítl bavit o neutralitě Kambodže nebo Laosu a zdůraznil, že údělem jeho národa je nejen obsadit Jižní Vietnam, ale také ovládnou celou Indočínu*“ (Kissinger 2009: 403).

3. 2. 3 Prostředky, které měly vést k ukončení války

Nixon v květnu 1972 vytvořil nové plány pro řešení konfliktu – skončení války, propuštění zajatců, stažení vojsk, zahájení svobodných voleb v Jižním Vietnamu (při kterých se budou účastnit všechny politické strany země). Kissinger s Nixonem chtěli v případě Hanoje přejít od války k normalizaci a od normalizace ke spolupráci (Kissinger 2006: 1324). Kissinger s Nixonem zaznamenali diplomatické úspěchy zejména v roce 1972, kdy pozoruhodné vrcholné schůzky v Pekingu a Moskvě byly následovány předběžným mírovým urovnáním situace ve Vietnamu (Politico Magazine 2015).

První neoficiální setkání mezi Kissingerem a zástupcem Hanoje Xuân Thùyem proběhlo v pařížském bytě francouzského zmocněnce pro vietnamské záležitosti - Jeana Saintenyho. Dialog mezi těmito osobnostmi usnadnila předešlá jednání amerického vyslance v Číně. Zde jeho návštěvy přispěly k utvoření nové mocenské rovnováhy mezi Washingtonem, Pekingem a Moskvou. Od počátku ledna 1973 spolu vyjednávali o míru v Paříži Henry Kissinger a Le Duc Tho (zástupce Jižního Vietnamu). Dne 27. ledna 1973 byla podepsána *Dohoda o ukončení války a obnovení míru ve Vietnamu*, někdy také nazývaná jako *Pařížská mírová smlouva* (Joch 2015). Kissinger tehdy prohlásil: „*Dnes jsme tedy završili naše jednání. A doufám, že budeme moci*

vzpomínat na tento den jako na okamžik, který znamenal počátek přátelství mezi lidem Severního Vietnamu a Spojených států“ (Kissinger 2006: 1344).

Po podepsání mírové dohody se Spojené státy zavázaly k přerušení všech válečných operací ve Vietnamu. V rámci plnění dohody došlo ke stažení amerických jednotek včetně poradců z oblasti Jižního Vietnamu, odminování přístavů a rozpuštění amerických základen během 90 dní (Hlaváček 2014: 89). Rovněž byla zrušena americká vojenská povinná služba (Joch 2000: 15). Severní Vietnam v návaznosti na kroky USA propouštěl válečné zajatce, ovšem svoji armádu v Jižním Vietnamu ponechal (Hlaváček 2014: 89).

Severovietnamští představitelé souhlasili s tím, že Jižní Vietnam zůstane nekomunistickým. Mohlo se tedy zdát, že Spojené státy ve válce ve Vietnamu skutečně zvítězily. Kissinger byl v té době ministrem zahraničí USA a za podílení se na ukončení této války získal Nobelovu cenu za mír (Joch 2015). Poslední setkání vyjednávačů Kissingera a Le Duc Tha proběhlo v květnu 1973, kdy americký ministr zahraničí upozornil vietnamského signatáře na porušování smlouvy, kterého se armáda Severního Vietnamu (NVA) dopouští v celém Jižním Vietnamu. Tho nejdříve prohlásil, že tyto informace nejsou pravdivé, avšak poté se zavázal k tomu, že v této záležitosti bude sjednána náprava. Zlepšení situace se však nekonalo a další setkání už neproběhlo (Hlaváček 2014: 90).

Jak Henry Kissinger, tak Le Duc Tho jakožto hlavní iniciátoři konečného textu mírové dohody, paradoxně o pár měsíců později obdrželi Nobelovu cenu míru. Slovo „mír“ znamenalo konec války ve Vietnamu jako předehtu k formování funkčních vztahů mezi jadernými mocnostmi, které mohly přivést studenou válku ke konci a do trvalého míru (Kissinger 2016). Le Duc Tho si však cenu nepřebíral a své rozhodnutí zdůvodnil tvrzením, že v jeho zemi stále není mír. Tímto krokem si mohl Severní Vietnam obhájit svou budoucí agresi na území

svého jižního souseda. Americký ministr zahraničí si cenu přebíral a peníze, které za ní získal, věnoval pozůstalým vdovám po padlých či zmizelých bojovnících ve vietnamské válce (Hlaváček 2014: 90).

3. 2. 4 Neúspěch Pařížské mírové smlouvy

Úspěšnost Pařížské mírové smlouvy stavěla na tom, že její podmínky budou zúčastněnými stranami dodržovány. Ve skutečnosti tomu tak nebylo ani ze strany Spojených států. Kissinger si před veřejností stál za tím, že podmínky této smlouvy jsou dostatečné k tomu, aby si Jižní Vietnam dokázal zajistit bezpečnost. Existuje tvrzení, že při podpisu Pařížské smlouvy pronesl, že Jihovietnamci budou mít štěstí, když přežijí půldruhého roku (Hlaváček 2014: 90).

Nixon spolu s Kissingerem si při podpisu mírové smlouvy museli být jistí skutečností, že pokud by Severní Vietnam nedodržel podmínky dohody, tak by nebylo možné jej potrestat. Demokraté ovládali Kongres, a větší část z nich projevovala nesouhlas s obnovením amerického angažmá ve Vietnamu a v celé Indočíně (Hlaváček 2014: 88). Kapitulací vlády Jižního Vietnamu ze dne 30. dubna 1975 a neúspěch amerického cíle udržet Jižní Vietnam nekomunistický se stal skutečností. Konečný výsledek však nebyl nevyhnutelný. Americká inteligence i vláda ve Vietnamu krátce po lednu 1973 prohlašovaly, že režim Jižního Vietnamu nebyl od června 1954, kdy došlo k jeho vyhlášení nezávislosti, nikdy stabilnější (Grinter 1975: 1114).

Neúspěch mírové smlouvy spočíval v tom, že Spojené státy postupně přestávaly Jižní Vietnam finančně a vojensky podporovat. Sovětský svaz v této záležitosti jednal přesně naopak a svému spojenci pomáhal více než kdy předtím. Tato omezení zapříčinila, že jihovietnamská vláda rozhodla o stažení svých vojenských jednotek z méně osídlených oblastí a venkova. Komunisté přezdívali tyto vojenské postupy prezidenta Thieu jako „válku chudého muže“.

Vietnamizace sama o sobě nezpůsobila pád Jižního Vietnamu. Hlavním důvodem pro neúspěch byla neochota Kongresu dostat svým závazkům. Členové prezidentovi vlády a členové hanojského politbyra sami uznali, že o výsledku této války rozhodovala z velké části veřejnost, která měla možnost sledovat vývoj války u televizních obrazovek, což bylo do té doby zcela nevídané (Hlaváček 2014: 118—120).

Po Nixonově abdikaci v roce 1974 kvůli aféře Watergate, Kissinger byl nucen sledovat, jak se jihovietnamské síly stahují před soustředěnými útoky armády Severního Vietnamu. Po zvolení prezidenta Geralda Forda byl stále hlavní postavou v zahraničně-politických otázkách. Ford chtěl pokračovat ve stopách svého předchůdce. I přesto, že mohl slavit mnohé politické úspěchy, například tím, že v roce 1974 přistoupil na další rámcovou dohodu o kontrole zbrojení se Sovětským svazem, musel čelit úkolu v podobě dodržování Pařížské mírové smlouvy. Důležitým negativním aspektem jeho politiky byla skutečnost, že Spojené státy přivedl do nejhlubší recese od doby velké krize, což je jeden z důvodů, proč Amerika Jižnímu Vietnamu poskytla nedostatečné finanční prostředky v té době, kdy jich bylo nejvíce potřeba (Tindall—Shi 2007: 730—731).

3. 2. 5 Postupné zničení režimu Jižního Vietnamu a porážka Spojených států

12. ledna 1975 byl zahájen útok armádou Severního Vietnamu na hlavní město Jižního Vietnamu Phuoc Binh. Prezident Jižního Vietnamu Nguyễn Văn Thiệu informoval o útoku Bílý dům a požadoval americkou pomoc kvůli nedostatku munice. Útok z ledna 1975 měl za cíl zabrat pouze jednu provincii Jižního Vietnamu a otestovat tím připravenost saigonské vlády. Všeobecná ofenzíva, kdy komunisté přišli s cílem zničit Jižní Vietnam, začala až v březnu. Thieu

i přes veškerá odmítnutí pomoci od jiných států, učinil rozhodnutí, že svou zemi povede až do hořkého konce (Hlaváček 2014: 106—109).

V květnu 1975 došlo ke svržení jihovietnamského režimu a současně se komunisté zmocnili vlády v Kambodži, kde hnutí Rudých Khmerů rozpoutalo krveprolití v podobě genocidy vlastního obyvatelstva (Nálevka 2003: 173). Kambodža byla velmi ovlivněna probíhající válkou ve Vietnamu, jelikož komunisté zde chtěli svrhnout proamerický režim Lon Nola. Vítězství Rudých Khmerů by patrně nebylo tak snadné, kdyby o několik měsíců předtím nedošlo k podpisu Pařížské smlouvy, jejímž následkem byl odchod americké armády z Vietnamu a ukončení americké pomoci Lon Nolovi (Ženíšek 2007: 266—267).

USA utrpěly porážku na poli diplomacie, kdy nebyly schopné zabránit šíření expanze severovietnamského režimu, i přes závazky, které plynuly z podepsání mírové smlouvy. Ztráty (lidské, vojenské, ekonomické) byly ohromné a postupně převýšily hranice přijatelnosti. Tyto ztráty se staly tak enormními, že daly najevo nezpůsobnost USA vést současně několik omezených válek na různých místech na světě. Válka v Indočíně přetvořila postoj mnoha příslušníků politické elity Spojených států. Šlo o přechod od intervencionismu k neo-izolacionismu či od univerzálního globalismu k selektivnímu globalismu. Tato proměna celkové společenské nálady vedla k tomu, že elity byly přesvědčené, že by USA neměly za každou cenu vstupovat do války a že rozvojové země by si měly být schopné poradit sami (Krejčí 2009: 184—188). *„Zkouškou každé země je, zda při úsilí o společné cíle dokáže pohřbít své spory a zda nezapomene, že společnosti vzkvétají na základě smíru, nikoli konfliktů. Takovou zkouškou byla pro Ameriku Indočína a Amerika v ní propadla“* (Kissinger 1999: 725).

Na začátku své politické kariéry Kissinger argumentoval, že setrvání USA ve válečném konfliktu bylo dáno tím, že ve válce vystupovalo až příliš zainteresovaných stran. Kissingerova tajná jednání se Severním Vietnamem, která trvala čtyři roky, vyvrcholila v signaci mírové smlouvy z roku 1973 (Kissinger 2006: 288). Kissinger po čase však sám přiznal: „*Kdybychom nabídli jedním dramatickým tahem všechny ústupky, které jsme nakonec udělali během tří let války, a kdybychom zahájili najednou na začátku roku 1970 všechny vojenské operace, válka mohla být výrazně kratší*“ (Kissinger 2006: 289).

4 Porovnání Kissingera akademika a politika

4.1 Zhodnocení zahraniční politiky

Hlavním cílem při utváření politiky Henryho Kissingera bylo udržení rovnováhy moci, kterou Kissinger chápe jako klíčovou pro udržení světového míru. Na základě politiky détente a jeho participaci při ukončení války ve Vietnamu mu šlo vždy o to stejné – o oslabení sovětského vlivu. Aby byla udržena rovnováha moci, jejíž koncept vyzdvihoval už ve své knize *Obnovení světového řádu*, nesmí v rámci mezinárodního systému existovat žádný hegemon. Kissinger ve své disertační práci naznačil, že úkol státníků zůstává stejný: postavit rovnováhu moci mezi velmocemi v rámci údržby uspořádaného mezinárodního systému, který bude přijat nejdůležitějšími státy jako legitimní (Kaplan 1999: 73—82).

Spojené státy měly obavy, že by se sovětský blok nadále rozšiřoval do dalších zemí. Amerika usilovala o to, aby země, ve kterých převládaly názory pro demokratickou formu vlády, ve své honbě za demokracií uspěly. Proto Kissinger podporoval režim v Jižním Vietnamu a usiloval o vyjednání mírových podmínek se Severním Vietnamem. Tím by byl oslaben vliv sovětského bloku a naopak posílen vliv Spojených států. Kissinger si uvědomoval možnost použití vojenské síly, a proto nakonec přistoupil k bombardování Kambodže jako k poslední možné volbě. Pochopil, že diplomacie může selhat a že v některých případech je nezbytné použít vojenskou sílu pro řešení konfliktů (Kissinger 2009: *passim*). Kissinger tvrdil, že jeho setkání se zástupcem Hanoje Xuân Thủyem usnadnila předešlá jednání amerického vyslance v Číně. Kissinger sám prohlásil, že USA jednaly s Čínou a Sovětským svazem i z toho důvodu, že usilovaly o to, aby byla ukončena válka ve Vietnamu (Kissinger 2006: 250—252).

Dosažení stabilního bezpečnostního řádu je podle Kissingera na prvním místě (Arnold 1980: 70). Pokud je dle Kissingera v mezinárodním systému zachována rovnováha moci, je zachován i mezinárodní řád a stabilita. Problémem této koncepce je jeho neuskutečnitelnost z důvodu velkého počtu potencionálních hegemonů, kterému čelíme v nynější době (Ondriaš—Ližička 2012).

Trojúhelníkovou diplomacii můžeme chápat jako řád, za jehož hlavního strůjce je považován kníže Metternich. Tento řád byl nastolen v 19. století mezi čtyřmi zeměmi, v rámci Svaté Aliance, jejíž hlavní myšlenkou bylo zachování rovnováhy moci (Kissinger 1999: 82—83). Ve 20. století se podobná forma „spojeneckého“ paktu týkala pouze tří států (Spojených států, Sovětského svazu a Číny). V době, kdy byla aplikována trojúhelníková diplomacie, pouze tyto tři země disponovaly jadernými zbraněmi. Z tohoto faktu vyplývá státnická myšlenka, která tvrdí „že významné mocnosti, které disponují něčím, co ty ostatní nemohou nabídnout, mají rozhodovací pravomoci v tom, jak bude uspořádán světový řád“ (Kissinger 2006: *passim*). Podobnou historickou paralelu státnického sblížení můžeme najít v období napoleonských válek v době, kdy bylo Rakousko v ohrožení, se Metternich snažil o navázání vztahů s jinými zeměmi, aby předešel případnému útoku ze strany Francie (Kissinger 2009: *passim*).

Kissinger se jako postgraduální student vymezoval vůči ústupkům sovětské rozpínivosti a kritizoval jakoukoli spolupráci s komunistickými zeměmi. I přes toto své akademické dogma byla politika détente ztělesněním spolupráce s komunistickými zeměmi, kterou v období vykonávání funkcí ve vrcholné politice podporoval a sám vyjednával s představiteli komunistických zemí. Zde můžeme vidět, že ne všechny jeho akademické názory ve své politice následoval. V případové studii o ukončení války ve Vietnamu, kdy se snažil

o přežití demokracie v Jižním Vietnamu, můžeme vidět, že i po takové době hájil svůj postgraduální pohled na šíření demokracie (Suri 2008).

Komparace situace v období jeho funkce jako poradce pro národní bezpečnost a ministra zahraničí se situací, ve které se státy nacházely při rozpínavosti Francie v období Napoleonských válek, Kissingerovi umožňuje ospravedlňovat jeho vlastní činy a kritizovat současné státníky na základě jeho pojetí o významných státnících tehdejší doby. Na tyto historické dodatky poukazuje téměř při každé příležitosti a jsou zásadním předmětem a návodem pro posuzování současného stavu mezinárodního systému. Stát posuzuje jako základní jednotku analýzy, kterou chápe jako prostor zřetelně ohraničeného území, jehož suverenita by měla být nedotknutelná zvenčí, jestliže se nejedná o podstatný národní zájem jiného státu (Ondriaš—Ližička 2012).

Je vnímán jako vědec a diplomat, jenž vychází z realistického paradigmatu. Tento myšlenkový vývod velmi výrazně formuje jeho názor na světové dění, které se snaží pochopit tak, aby byl schopen poskytnout návod pro americkou zahraniční politiku. V sedmdesátých letech, kdy působil jako poradce pro národní bezpečnost a ministr zahraničí, se snažil aplikovat svůj realistický pohled na praktickou politiku (Ondriaš—Ližička 2012).

4.2 Paralely 19. století a politiky Kissingera

Už Metternich s Castlereaghem pochopili, že udržení rovnováhy moci je rozhodující pro udržení míru. Stejně jako se oba tito státníci zhlédli v myšlence uspořádání kongresu, tak i trojúhelníková diplomacie nese podobné rysy „koncertu velmocí“. Metternich byl dokonce ochotný uzavřít koalici s nepřítelem jen proto, aby byla udržena rovnováha moci. Zde můžeme vidět, že v utváření vztahů s nepřítelem se nechal Kissinger Metternichem inspirovat (Kissinger 2009: 83). V rozpínavosti Francie v době Napoleonských válek lze

nalézt určitou paralelu v rozpínavosti sovětského bloku (Kissinger 2009: *passim*).

Dalším společným rysem obou státníků byl zájem podílet se na uspořádání diplomatického setkání, na kterém by se vyřešily nejpálčivější geopolitické otázky tehdejší doby. Metternich tuto svojí zanícenost přetavil v setkání evropských diplomatických špiček na kongresu ve Vídni, probíhajícím v letech 1814–1815 (Kissinger 1999: 77—78). Zatímco úsilí Kissingera zorganizovat mezinárodní setkání vyústilo v dialog 35 států na konferenci v Helsinkách v roce 1975 (Kissinger 1999: 794—795). Obě tato setkání vykazují společné rysy v zájmu udržení rovnováhy moci ve světě.

Stejně jako Metternich, tak i Kissinger zasvětili své služby zemi, ve které se nenarodil. Oba byli jistě své nové domovině zavázáni za možnost vlastní realizace a snažili se svými službami tuto vstřícnou imigrační politiku splatit (Kissinger 2009: *passim*).

Ačkoliv jsou si v mnoha ohledech podobní, bylo by jistě odvážné oba státníky srovnávat na stejnou úroveň a tvrdit, že jejich politika byla totožná. Je nesporné, že politické uspořádání mapy Evropy, respektive světa bylo v době působení obou státníků značně odlišné. Chtěla jsem pouze v této kapitole poukázat na některé Kissingerovo společné rysy podobné Metternichovi, kterému věnoval svojí dizertační práci jako student na Harvardu.

ZÁVĚR

Henry Kissinger se do jisté míry ve svém státnickém umění inspiroval od Klemense Metternicha. V mnoha aspektech jejich politiky si byli podobní. I přesto, že Kissinger působil téměř o století a půl později, můžeme najít společný postup v otázkách zahraniční politiky. Kissinger i Metternich byli konzervativními státníky a oba měli hlavní cíl – udržení rovnováhy moci ve světovém řádu. Oba vynikali skvělým rétorickým talentem a snažili se především o vyjednávání. Upřednostňovali diplomacii před použitím vojenské síly, když však nebylo jiné možnosti, užití síly se nebránili. Svými promyšlenými diplomatickými kroky se zapřičinili o navození ovzduší míru ve světě, respektive v Evropě v případě Metternicha.

Kissinger uspěl ve svém cíli přenášet intelektuální logické souvislosti do praxe řízení americké zahraniční politiky (Gaddis 2005: 341). V případové studii, která byla věnována urovnání vztahů Spojených států a Čínské lidové republiky je patrné, že Spojené státy usilovaly nejvíce o posílení své vlastní pozice. Dá se říci, že USA využily diplomatické styky s Čínou k oslabení Sovětského svazu. V době studené války to byl pochopitelný politický tah ze strany Spojených států. Kissinger dokázal využít svých schopností a podařilo se mu přesvědčit politické představitele Číny o tom, že spolupráce Spojených států a Číny bude prospěšná pro obě strany. Čína spolupráci přijala i z toho důvodu, že na počátku 70. let byl její vztah se SSSR poškozen vinou řady ozbrojených konfliktů a vleklých sporů. Na případové studii věnované válce ve Vietnamu, můžeme demonstrovat touhu Kissingera po nalezení diplomatického řešení namísto ozbrojeného konfliktu. Bylo mu jasné, že jako státník dostal nelehký úkol vymanit se z područí vietnamského válečného břemene. Byl jedním z hlavních podporovatelů Richarda Nixona v jeho snaze stáhnout americká vojska z Vietnamu. Kissinger tímto politickým krokem

demonstroval svůj realistický přístup, pro který bylo specifické upřednostnění diplomatického řešení namísto ozbrojeného konfliktu.

Kissinger se držel svých idejí a myšlenek v případě uvolňování vztahů s Čínskou lidovou republikou. Z realistického hlediska je existence globálního hegemonu nevýhodnou, poněvadž znamená nebezpečí pro všechny ostatní státy. Spojené státy se obávaly toho, že by Sovětský svaz mohl být hlavním hráčem, který by disponoval největší silou v mezinárodním systému. Ze strany Spojených států, jakožto jedné z významných mocností v bipolární konfrontaci, bylo rozumné Sovětský svaz oslabit. Existence hegemonu není prospěšná i z toho důvodu, že je naprosto vyloučené, aby jeden aktér disponoval takovými mocenskými a ekonomickými prostředky, kterými by dokázal svůj vliv udržet navždy.

Když se Kissinger dostal k funkcím ve vysoké politice, jeho politika vycházela především z realistické teorie. Avšak v některých etapách svého působení ve vrcholné politice dokázal učinit kompromisy na úkor svého realistického přesvědčení, jak můžeme vidět na jeho diplomatických krocích při konferenci v Helsinkách v roce 1975. Tehdy se stal zastáncem politické hegemonie SSSR ve východní Evropě výměnou za elementární dodržování lidských práv.

Případové studie, kterými jsem se zabývala, stvrdily to, jak státy přistupují k jiným státům v případě narušení *statu quo* či bezpečnosti dle realistického pohledu. Uvažování o světě bylo v případě Kissingera doprovázeno skutečností, že musel čelit praxi zahraniční politiky, avšak i přes jeho význačné angažmá se jeho názory příliš neměnily.

Kissinger usiloval o to, aby stabilita byla postavena na důvěře a spolupráci mezi silnými státníky. Avšak ne všechny státy, jichž se toto týkalo, byly demokratické. I přesto, že hájil tvrzení, že by Spojené státy měly šířit své demokratické hodnoty do světa, tak se dokázal uchýlit ke spolupráci

s komunistickými zeměmi, jako byla Čína či Sovětský svaz. Pochopil, že i taková spolupráce může zapříčinit to, že se dál bude šířit americký sen (Suri 2008). Pokud se Spojené státy stanou vzorem pro ostatní země, budou tyto země přejímat jejich hodnoty.

Pokud bych si měla odpovědět na výzkumnou otázku, kterou jsem si položila v úvodu bakalářské práce, tak se dle mého soudu Kissinger snažil řídit svými studentskými názory a premisami z knihy *Obnova světového řádu* i v období, kdy byl jedním z tvůrců americké zahraniční politiky. Jako nejzásadnější chápe udržení světové rovnováhy. Toto své přesvědčení demonstroval svými politickými kroky, ať už sjednáním námluv s Čínou, Sovětským svazem a Severním Vietnamem, nebo podílu při realizaci helsinské konference. Na druhou stranu je nutné podotknout, že některé jeho politické kroky byly zcela v rozporu s jeho akademickým vyznáním. Například výše zmíněná spolupráce s komunistickými zeměmi ostře kontrastovala s jeho rétorikou zadržování komunismu za období jeho studia. Jako státník vykazoval Kissinger do značné míry myšlenkovou shodu se svým studentským přesvědčením, avšak někdy byl okolnostmi dotlačen k nalezení kompromisu.

Už v knize *Obnovení světového řádu* můžeme vidět, že Kissingerův postoj k mezinárodním vztahům byl realistický. Tento realistický přístup zastával i při samotném působení ve vrcholné politice. Do realistické tradice se zapsal jako představitel klasického realismu. Ve své knize vyzdvihuje obzvláště úlohu diplomacie. Když se podíváme na výše zkoumané případové studie, můžeme vidět, že většina politických kroků Kissingera byla diplomatického rázu. Kissingerův realismus se odrazil v realitě americké zahraniční politiky sedmdesátých let, kdy vyjednával s netradičními partnery jen proto, aby byl zachován mír a rovnováha moci, jejíž koncept vyzdvihoval již při svém akademickém působení.

Důležitou otázkou, která se prolíná velkou částí této práce, a kterou si kladl i samotný Kissinger tedy zní, zda se mají Spojené státy stát vzorem pro ostatní země skrze svůj násilný vývoz amerických hodnot, nebo zda ostatním zemím postačí pouhá inspirace americkou demokracií. V Kissingerovo pojetí politiky se mísí kombinace obou těchto přístupů. Ačkoliv jsou zmíněné přístupy značně odlišné, oba mají společný cíl, kterým je šíření základních demokratických hodnot v rámci celého světa. Můžeme tedy konstatovat, že hlavní myšlenka Kissingera akademika se shoduje s politikou Kissingera státníka. Většina politických činů Kissingera státníka, zmíněných v empirické části práce, sleduje růst vlivu USA jako ochránce světového řádu. A jak zmiňuje sám Kissinger ve své knize, tuto cestu bude nutné vyšlapat, jelikož žádné cesty neexistují svévolně (Kissinger 1999: 872).

SEZNAM LITERATURY

1 Primární zdroje

Kissinger, Henry (2009). *Obnovení světového řádu* (Praha: Prostor).

Kissinger, Henry (2006). *Roky v Bílém domě* (Praha 3: BB/ art).

Kissinger, Henry (1999). *Umění diplomacie, od Richelieua k pádu Berlínské zdi* (Praha: Prostor).

Krejčí, Oskar (2009). *Zahraniční politika USA* (Praha: Professional Publishing).

Nálevka, Vladimír (2003). *Studená válka* (Praha: Triton).

Suri, Jeremi (2008). *Kissinger: The Inside-Outsider*. (<http://azure.org.il/include/print.php?id=429>, 11. 3. 2017).

Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk)

2 Sekundární zdroje

2. 1 Monografie, sborníky a články ve sbornících

Carr, Edward H. (2001). *The Twenty Years' Crisis, 1919 – 1939. An Introduction to the Study of International Relations* (New York: Palgrave).

Cleva, D. Gregory (1989). *Henry Kissinger and the American Approach to Foreign Policy* (London and Toronto: Associated University Press).

Drulák, Petr (2003). *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál).

Gaddis, Lewis, John (2005). *Strategies of containment* (Oxford: Oxford University Press).

Hlaváček, Pavel (2014). *Vymaňování USA z vietnamské války* (Plzeň: Barrister & Principal).

Hollis, Martin—Smith, Steve (2000). *Teorie Mezinárodních Vztahů* (Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Jian, Chen (1995). *Mao's China and the Cold War* (London: The University Press of North Carolina Press).

Joch, Roman (2000). *Americká zahraniční politika a role USA ve světě* (Praha: Občanský Institut).

Plechanovová, Běla (2003). *Úvod do mezinárodních vztahů. Výběr textů* (Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku).

Pšeja, Pavel (2005). Vývoj a povaha teorie mezinárodních vztahů. In: Pšeja, Pavel ed., *Přehled teorií mezinárodních vztahů* (Brno: Masarykova univerzita v Brně), s. 11—23.

Smolík, Josef (2014). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Praha: Grada Publishing).

Syruček, Milan (2004). *Diplomatické maléry* (Praha: Mladá fronta).

Tindall, B. George—Shi, E. David (2007). *Dějiny Spojených států amerických* (Praha: Lidové noviny).

Ženíšek, Marek (2007). Kambodža z perspektivy fenoménu failed states. In: Waisová, Šárka a kol., *Slabé státy: Selhání, rozpad a obnova* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 259—274.

2. 2 Články v odborných časopisech

Arnold, M. Hugh (1980). Henry Kissinger and Human Rights. *Universal Human Rights* 2 (4), s. 57—71.

Buchan, Alastair (1974). The Irony of Henry Kissinger. *International Affairs* 50 (3). s. 367—379.

Derian, Der James (1995). Review: Great Men, Monumental History, and Not-So-Grand Theory: A Meta-Review of Henry Kissinger's Diplomacy. *Oxford Journals* 39 (1). s. 173—180.

Dornan, James—Dornan, Diane (1975). The Works of Henry A. Kissinger. *Political Science Reviewer*. s. 47—128.

Gismondi, Mark (2004). Tragedy, Realism, and Postmodernity: Kulturpessimismus in the Theories of Max Weber, E. H. Carr, Hans J. Morgenthau, and Henry Kissinger. *Diplomacy and Statecraft* 15(3). s. 435—464.

Grinter, E. Laurence (1975). How They Lost: Doctrines, Strategies and Outcomes of the Vietnam War. *Asian Survey* 15 (12), s. 1114—1132.

Kaplan, D. Robert (1999). Kissinger, Metternich, and realism. *Atlantic* 283 (6), s. 73—82.

Montgomery, John D. (2001). The Education of Henry Kissinger. *Journal of International Affairs* 9 (1), s. 49—62.

Waisová, Šárka (2004). Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. *Mezinárodní vztahy* 3, s. 67—86.

2. 3 Online zdroje

Český Rozhlas (2011). *40 let od 'pingpongové diplomacie', která přispěla ke sblížení USA s Čínou*

(http://www.rozhlas.cz/zpravy/asieaustralie/_zprava/878256, 1. 3. 2017).

Česká Televize (2008). *Henry Kissinger – mág americké diplomacie*

(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1452169-henry-kissinger-mag-americke-diplomacie>, 17. 3. 2017).

Česká Televize (2017). *Mistr diplomacie, nebo válečný zločinec? Rozporuplný odkaz Henryho Kissingera*

(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2031514-mistr-diplomacie-nebo-valecny-zlocinec-rozporuplny-odkaz-henryho-kissingera>, 4. 3. 2017).

Joch, Roman (2015). *Konec války ve Vietnamu: Ponaučení pro USA a Západ po 40 letech. Česká pozice.* 1. 5. 2015

(http://ceskapozice.lidovky.cz/konec-valky-ve-vietnamu-ponauceni-pro-usa-a-zapad-po-40-letech-plz-/tema.aspx?c=A150501_114648_pozice-tema_lube, 26. 11. 2016).

Holsti, Ole R. (2017). *Theories of International Relations*

(<http://people.duke.edu/~pfeaver/holsti.pdf>, 2. 3. 2017).

Kissinger, Henry (2005). *China: Containment Won't Work.* 13. 6. 2005

(<http://www.henryakissinger.com/articles/wp061305.html>, 1. 2. 2017).

Kissinger, Henry (2016). „*The USA and World Peace after the Presidential Election*”

Address to the Inaugural Nobel Peace Prize Forum. 11. 12. 2016

(<http://www.henryakissinger.com/speeches/121116.html>, 1. 2. 2017).

Mitter, Rana (2011). *Henry Kissinger offers an erudite and elegant insight into*

the new world superpower. The Guardian. 15. 5. 2011

(<https://www.theguardian.com/books/2011/may/15/on-china-henry-kissinger-review>, 20. 11. 2016).

Ondriaš—Ližička (2012). Analýza geopolitického diskurzu Henryho Kissingera a Zbigniewa Brzezinskiho. *Global Politics*. 2. 3. 2012 (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/analyza-geopolitickeho-diskurzu-henryho-kissingera-a-zbigniewa-brzezinskiho>. 1. 3. 2017)

Politico Magazine (2015). *Henry Kissinger: Good or Evil?* (<http://www.politico.com/magazine/story/2015/10/henry-kissinger-history-legacy-213237>, 11. 3. 2017).

USC US-China Institute (2011). *Getting To Beijing: Henry Kissinger's Secret 1971 Trip* (<http://china.usc.edu/getting-beijing-henry-kissingers-secret-1971-trip>, 20. 11. 2016).

RESUMÉ

The main objective of this bachelor thesis was to find out if Henry Kissinger followed his realistic ideas from his academic years in high politics in Seventies. The aim of this bachelor thesis was to describe the evolution of his realistic thinking.

There are two chapters in the theoretical part. First of them is about theoretical basis of realistic in the field of international relations. In the case of realism is the main attention paid to the theories of N. Machiavelli, E. H. Carr, H. Morgenthau and K. Waltz. In the second chapter of this part there are described Kissinger's ideas about history, statesmanship and balance of power. Especially there is a description of his ideas and opinions from Kissinger's book „A World Restored“.

The empirical part is divided into three chapters. In the first chapter there is described improving relations between the United States and China. This chapter is also focused on triangular diplomacy between the United States, China and the Soviet Union. In the second chapter there is described Kissinger's role during the ending Vietnam War. In the third chapter the author finds similarities in Kissinger's thoughts from his academic period and period of his performance in high politics. Kissinger's ideas and opinions from his academic years are similar like those in high politics. Kissinger was directed by his thoughts from his academic years when he was one of the main persons of foreign policy of the United States in Seventies.